

RADU PETRESCU. THE CONFESSION'S SPACE AND TIME

Monica Andrei (Bako)

PhD Student, UMFST Târgu Mureș

Abstract: Thanks to "Școala de la Trâgoviște", the diary becomes once more a fertile form going beyond its limits. The writing space now comprises intertextual and oneiric coordinates which transform it into a privileged ground for experimentation and makes possible the discrete melange of intellect and subjectivity. Even if the diarist's pages bear the scent of a long forgotten time, the existence of a poetics of writing, together with the subtle speech, transforms the confession into an aesthetic act and brings under the critics' scrutiny Radu Petrescu's Diary.

Keywords: diary, space, time, oneiric, intertextuality, aesthetic

În prefața ediției integrale a *Jurnalului* lui Radu Petrescu, criticul Ion Bogdan Lefter afirmă că textul complet al operei diaristice a prozatorului târgoviștean reprezintă "o restituire monumentală, de o excepțională valoare culturală"¹. Jurnalul acoperă 34 de ani. O viață de om care se confundă cu cea a scriitorului. Notațiile reprezintă însemnări cotidiene, însă intervin și zile în care nu scrie, chiar perioade mai lungi, urmând ca acestea să fie recuperate "în mici bilanțuri de etapă"². Ni se va oferi șansa, nouă, cititorilor, de a ne întâlni cu o capodoperă impunătoare a unuia dintre cei mai subtili și profunzi scriitori români postmoderniști.

În încercarea de a contura profilul jurnalului lui Radu Petrescu, criticul Alexandru George menționa: "Un om într-un timp și într-un spațiu, care pentru el devine unul al lecturii și al scrisului, al observațiilor, al meditațiilor și proiectelor ample și cu încredere dezvoltate în decursul anilor, iată un subiect mai romanesc decât orice tramă epică inventată, alcătuită din episoade și urmărind un efect dramatic"³. Tot într-o manieră fermă, tranșantă, Marian Papahagi reliefează definiția de tip caleidoscopic în care s-ar închide toate fețele jurnalului: "Nu sunt mulți scriitori care să fi aruncat în aceeași măsură cu Radu Petrescu totul pe o miză atât de nesigură cum e căutarea acelei himere care este esența (tehnică, morală, plastică) a <<literaturii>>înseși. Sub același unghi, jurnalul lui Radu Petrescu trebuie așezat între cărțile, atât de rare, unde aventura literară este însăși aventura existenței"⁴.

Odiseea scrierii jurnalului începe în 1944, pe când era elev la Liceul "Ienăchiță Văcărescu" din Trâgoviște, în elanul creator al cercului său de camarazi (Mircea Horia Simionescu, Costache Olăreanu), angrenați și ei în aceeași aventură acaparatoare. Pentru el însă, va deveni preocupare de prim rang, exercițiu decisiv, desăvârșire de sine și în cele din urmă...operă fundamentală: "În 1944 am început să scriu jurnalul și abea doi ani mai târziu m-am apucat cu râvnă de acest exercițiu zilnic, pe care îl continuu și astăzi. Adevărata mea școală a început atunci, în 1946, cu jurnalul. Peste alți doi ani, în 1948, am renunțat definitiv la versuri și mi-a trecut vag prin minte ideea de a face roman"⁵. Acest jurnal al adolescenței

¹Radu Petrescu, *Jurnal*, Editura Paralela 45, Pitești, 2014, p.5.

²*Ibid*, p.6.

³Alexandru George, *Petreckeri cu gândul și inducții sentimentale*, Editura Cartea Românească, București, 1986, p. 48.

⁴Marian Papahagi, *Cumpănă și semn*, Editura Cartea Românească, București, 1990, p. 117.

⁵Radu Petrescu, *Părul Berenicei*, Editura Cartea românească, București, 1981, p. 207.

petrecute la Tîrgoviște, continuat cu cel al studenției bucureștene, este publicat târziu, după 1989, și atunci fragmentar în câteva reviste literare. Un volum apare în 1999 sub titlul *Catalogul mișcărilor mele zilnice*, titlu dat de Editura Humanitas, parafrazând o însemnare a scriitorului din 13 aprilie 1949. Este al doilea volum de jurnal al lui Radu Petrescu, după *A treia dimensiune* (1984), care apare în forma lui neprelucrată. Chiar din primele pagini ale jurnalului adolescentin se prefigurează ritmul, temele, nucleeele, adică tot ceea ce va constitui amprenta inconfundabilă a jurnalului său de mai târziu. Farmecul lui este cu atât mai profund, mai natural, cu cât paginile sale au fost editate ca atare, nu rescrise sau selectate. Din acest motiv asistăm la un melanj impresionant de naivități și exaltări adolescente, planuri irealizabile, dar și de judecăți uimitor de mature, de pagini sclipitoare sau lecturi serioase. Sensibilitatea sa rafinată va transforma spațiul provincial al Tîrgoviștei într-un spațiu privilegiat. Preocupările sale intelectuale (scrierea revistelor-manuscris, cenaclurile) încep să proiecteze lumină asupra vieții orașului. Tehnica transcrierii graduale a senzațiilor urmărește inițial un abandon în lumea percepțiilor, urmând ca mai apoi să se interiorizeze, să fie conștientizate și ordonate: “Stau în casă, fereastra e deschisă și perdeaua se mișcă în vânt. Lumină, căldură, albastru, aur, aer, cântecul îndepărtat al unui cocoș, o moară de apă, hurelul căruțelor, vrăbiile, un copil de doi ani care vorbește sub fereastră, găinile, un clacson de automobil și și bîzîitul unei muște prin cameră- toate acestea și-au pierdut individualitatea pentru un moment ca să participe la un corp comun, fără nume încă inventat, un corp sonor, ciudat de plăcut, ciudat de simplu, efemer și veșnic în același timp...”⁶. Provincia se transformă din locul veșnicului plictis în spațiul miraculos care configurează o lume care nu așteaptă decât să fie transcrisă. Lectura se intensifică, se definește un program de lucru (el traduce concomitent din *Confesiunile* Sfântului Augustin) și, tot mai neted se trasează configurația destinului său scriitoricesc. Adolescența rămâne totuși “creuzetul exemplarului demers creator de mai târziu”⁷: “Înverșunat recunosc că ce am fost până acum nu valorează nimic, dar că totuși se distilează dincolo de hîrtie o esență prețioasă în numele căreia am obligația să cred în geniul meu”⁸. Utopiile sale adolescente se vor materializa odată cu plecarea la București, imediat ce plonjează în atmosfera de emulație intelectuală a colegilor și se vede impulsivat de profesorii exemplari pe care îi întâlnește la Facultatea de Litere (Călinescu, Adrian Marino, Vianu). Jurnalul dobîndește, în aceste împrejurări, o altă consistență, Radu Petrescu surprinzând traumele care îl vor încerca pe Călinescu-mentorul său, privațiunile la care va fi supus împreună cu familia sa și grijile pentru vremurile ce vor urma. Jurnalul își va contura tot mai vizibil profilul, secondat de o poetică în stadiu incipient, care va deveni în timp unul dintre nucleeele de bază ale întregului jurnal: “În jurnal nu se spune tot, ci simplu, plin, ascultînd ritmul interior al vieții”⁹. Apar acum primele însemnări despre proiectul *Didacticii*, carte ce revine ca un laitmotiv în scrierile viitoare.

Mircea Bentea remarcă scindarea jurnalului lui Radu Petrescu în: jurnal al “duratei inefabile” (care este o cronică a cotidianului, mai mult sau mai puțin grăitor, consistent, o radiografie a universului interior, analiza conștiinței), jurnalul lecturilor (tot mai rafinate: Dante, Petrarca, Călinescu, Balzac, Stendhal, Proust, Gide, Amiel, Renard, Maioreșcu) și, cel mai relevant, jurnalul de creație. Cele trei fațete interferează pentru a întregi imaginea caleidoscopică a atelierului unui prozator care făurește totul cu premeditare, totul subordonat

⁶Radu Petrescu, *Catalogul mișcărilor mele zilnice*, Jurnal 1946- 1951/ 1954- 1956, Editura Humanitas, București, 1999, p. 26.

⁷Mircea Bentea, *Radu Petrescu- farmecul discret al autoreflexivității*, Editura DACIA, Cluj-Napoca, 2000, p. 129.

⁸Radu Petrescu, *Catalogul mișcărilor mele zilnice*. Jurnal 1946- 1951/ 1954- 1956, Editura Humanitas, București, 1999, p. 14.

⁹*Ibid*, p. 115.

unei arhitecturi de ansamblu, în ciuda unui fragmentarism într-o continuă metamorfoză, deci derutant.

Prozatorul va aduce în prim plan imaginea a doua spații definitorii pentru structura sa intelectuală și emoțională: Bucureștiul- spațiul mitic al formării, al muzeelor și bibliotecilor, al expozițiilor și al prietenilor și Petrișul- satul transilvănean unde descoperă intensitatea singurătății și unde exersează pentru marea aventură a scrisului.

Jurnalul mustește de informații din toate registrele vieții. Colecționând detalii, Radu Petrescu organizează un “catalog” de oameni, fapte, bucurii, tristeți și utopii, vizibile în toate sectoarele vieții, de la cel personal, la cel social, politic sau scriitoricesc.

În timp ce Mircea Horia Simionescu și Costache Olăreanu promovează ludicul și ironia, Radu Petrescu aduce ca reper în proza românească postbelică “o gravitate structurală”¹⁰. Preocuparea față de conceperea migăloasă, lucidă și responsabilă a operei sale, îi asigură lui Radu Petrescu un statut privilegiat în cadrul *Școlii de la Târgoviște*.

Prozatorul târgovișteansușține că lumea este un conglomerat cu timpul său, iar artistul conturează *o nouă lume*, un nou univers cu o altă temporalitate, ceea ce ar reprezenta durata operei. În accepțiunea lui Radu Petrescu, universul nu ar fi constituit numai din obiecte, ci parte integrantă este omul și totodată gândurile sale generatoare de idei, cartea sau sentimentele.

Atunci când încearcă să definească raportul dintre ficțiune și realitate, Radu Petrescu reperează o bifurcare a realității și apariția unui spațiu care se cere a fi definit. Este vorba de spațiul receptării, “acea <<a treia dimensiune a prozei>>, acel <<alături de text>>”¹¹. Proprietatea acestui spațiu este să se lărgescă mereu, cu fiecare cititor nou, până la acoperirea spațiului real.

Consider că secolul XX este secolul intimității. Resurecția literaturii autobiografice și a jurnalului este o realitate evidentă. Așa cum afirma Eugen Simion în *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relația creator- operă*, autorul s-a întors în text, iar criticii au trebuit să recunoască farmecul irezistibil al celui care se află în spatele operei, al celui care scrie. Însă ceea ce este de notat este amploarea pe care a luat-o acest câmp literar care a fost propulsat dinspre periferia literaturii spre centrul ei, după cum menționam, în acest secol al deschiderii către intimitate. Jurnalul va deveni în acest context o formă literară cu statut independent, propriu. Surprinde nu numai aspectul său de document sau literaritate, ci și disponibilitatea sa de a se deschide prin multitudinea de resurse valorificate.

O astfel de formă individualizată este jurnalul și pentru Radu Petrescu, diaristul asigurându-i o parte consistentă a operei sale. Jurnalul devine pentru autor nu numai o *imago mundi*, ci și un exercițiu literar, fără referențialitate, trăind doar oglindindu-se pe sine: “Să scrii e ca și când o undă te cuprinde, te dizolvă și te ia cu ea și te poartă sus, către un cer de lumină și muzici pentru ca după o goană amețitoare să te arunce ție însuși, rușinat de a fi fost aproape de zei”¹², scrisul fiind pentru el carapacea perfectă.

De unde imboldul de a scrie (un) jurnal? În primă instanță din nevoia de a se cunoaște pe sine. Asemenea Sfântului Augustin (“A vorbi despre tine însuși nu înseamnă a te cunoaște?”¹³) Radu Petrescu susținea că traseul interiorității și transpunerea acestuia în pagină au un rol hotărâtor. Chiar dacă scriind, el se transformă acum într-o *fiintă de hârtie*, faptul că se plasează în centrul textelor sale, se dovedește a fi un beneficiu: “De câteva zile stau închis în odăița din curte, chilie asaltată de vegetații și prăvăliri de aer. Cărțile azvârlă din paginile lor eroi bolgiaci între care sucomb cu respirația tăiată și creierul cuprin de flăcări,

¹⁰Ion Bogdan Lefter, “Imaginea” prozatorului, în “Contrapunct”. nr. 22/ 1992.

¹¹Mircea Bentea, *Radu Petrescu- farmecul discret al autoreflexivității*, Editura DACIA, Cluj-Napoca, 2000, p. 44.

¹²Radu Petrescu, *Jurnal*, Editura Paralela 45, Pitești, 2014, p.21.

¹³Sfântul Augustin, *Confesiuni*, Ed. Humanitas, București, 1988, p. 203.

îmi recitesc versurile și peste creștetul meu aceeași înnebunitoare rotire a văzduhurilor, aceleași voci chemându-mă, amenințându-mă, exaltând incomparabilul meu geniu, trecerea mea printre fapțurile de jos spre îngerii. E ca turbarea unei intoxicații, unei insolării. Ideile cresc și explodează, de aramă. De câteva zile trăiesc în centrul unui vulcan, pe marginea unui cutremur, sunt aruncat în Paradis și tras cu furie înapoi în Iad”¹⁴.

În încercarea sa de poetică a jurnalului, criticul Mircea Mihăieș sublinia tocmai această funcție a jurnalului: “Psihanaliza a legat scrisul, ca act inocent și direct (deci, ca formă a defulării) de un anumit timp al scriiturii și al credinței în limbaj. E un limbaj care-l locuiește, la modul cel mai direct, pe autorul de jurnale. Pentru acesta, fiecare zi e un timp zero, fiecare nou rând adăugat jurnalului, o încercare de a centra timpul descentrat, <<galaxiile în derivă>>”¹⁵.

Totodată, scrierea unui jurnal s-ar justifica prin statutul său de scut împotriva uitării: “Marți. S-au întâmplat atâtea de când n-am mai scris aici! Le voi nota mai târziu, dacă n-am să uit. Rămâne, rușine a adolescenței mele, această obscură, imensă, nebunească și ridiculă sete de a realiza ceva mare, o operă care se pregătește, știu, dar din care acum nu cunosc nimic”¹⁶.

Din imperiul prezentului autorul dizlocă faptele zilelor, sentimentele ce l-au încercat, melancolia clipei, care se transformă irevocabil în trecut. Radu Petrescu este conștient că orice poetică a jurnalului nu ar putea evita afirmația lui Rimbaud, “Je est un autre”. Este evident, așadar, să ne punem problema raportului dintre jurnal și biografie. Roland Barthes analiza această profunzime a relației sus-menționate, susținând că realul “este întotdeauna ceva scris”¹⁷.

Convingerea autorului târgoviștean este că nici propriul jurnal nu scapă de sub incidența consemnării clipelor, a căilor labirintice ale interiorității, toate fiind pretexte pentru construcții care abia mai frizează referențialul: “Înconjurat de ocazii (...) depinde de mine ce vor deveni”¹⁸. În plus, până ce și realitatea, când este surprinsă în jurnal, este receptată prin literaritatea ei și este infuzată în lumea cărții și cu mirajul scrisului: “(...) simt o dumnezeiască bucurie în vreme ce mă lupt cu materia îndărătnică - din fundul căreia totuși ies volume noi căutând lumina și- făcând-o. (...) iată ce vreau să spun cu volumele noi care ies din lucruri. Poate oboseala (desigur!) explică senzația, dar pe mine mă interesează și mă tulbură senzația însăși, ceea ce mă face ea să descopăr”¹⁹.

În cazul lui Radu Petrescu, problematica autenticității și a biografiei, capătă o atingere aparte. Nu o autenticitate a trăirii în sens gidian sau camilpetrescian, ci cu o “autenticitate a scriiturii”²⁰, fiindcă jurnalul este un loc ce respiră și se construiește pe sine prin scris: “...totul în jur tinde spre această stare absolută, spre vibrația aceasta pură dincolo de care nu mai este nimic”²¹.

¹⁴Radu Petrescu, *Jurnal*, Editura Paralela 45, Pitești, 2014, p.36.

¹⁵Mircea Mihăieș, *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*, Ed. Amarcord, Timișoara, 1995, p. 244.

¹⁶Radu Petrescu, *Jurnal*, Editura Paralela 45, Pitești, 2014, p.20.

¹⁷Roland Barthes, S/z, în “Secolul 20”, nr. 8-9-10/1981.

¹⁸Radu Petrescu, *Oceanul întors*, Editura Cartea Românească, București, 1977, Ediția a II-a, Editura All, 1996, p. 96.

¹⁹Radu Petrescu, *Jurnal*, Editura Paralela 45, Pitești, 2014, p. 47.

²⁰“La Radu Petrescu (mă refer la jurnal), autenticitatea e dată de trăirea absolută în scriitură, aceasta devenind o diagramă a ritmului biologic mai pronunțat sau mai slab. El, autorul jurnalului, trăiește exclusiv în pagină și în timpul scriiturii.” (Marin Mincu, *Textualism și autenticitate*. Eșeu despre textul poetic, III, Editura Pontica, Constanța, 1993, p. 215- 216).

²¹Radu Petrescu, *Jurnal*, Editura Paralela 45, Pitești, 2014, p.22.

Așadar, jurnalul devine, pe lângă un spațiu privilegiat al existenței²² și un exercițiu literar²³: “Dincolo de operă nu mai e altceva decât moartea”²⁴, după cum afirma însuși scriitorul.

Așadar, Radu Petrescu va pătrunde în universul literaturii cu toată ființa sa, simțind intuitiv că este vorba despre un lucru “demn de zei” în care va găsi cu certitudine acel ceva după care ființa sa tânjește. Din cărți va învăța totul și tot în cărți își va găsi refugiul.

BIBLIOGRAPHY

Petrescu, Radu, *Catalogul mișcărilor mele zilnice*, Jurnal 1946- 1951/ 1954- 1956, Editura Humanitas, București, 1999

Petrescu, Radu, *Jurnal*, Editura Paralela 45, Pitești, 2014

Petrescu, Radu, *Oceanul întors*, Editura Cartea Românească, București, 1977, Ediția a II-a, Editura All, 1996

Petrescu, Radu, *Părul Berenicei*, Editura Cartea românească, București, 1981

Sfântul Augustin, *Confesiuni*, Ed. Humanitas, București, 1988

Bibliografie critică:

Beñea, Mircea, *Radu Petrescu- farmecul discret al autoreflexivității*, Editura DACIA, Cluj-Napoca, 2000

Ciocârlie, Livius, *Viața în paranteză*, Ed. Amarcord, Timișoara, 1995

George, Alexandru, *Petreckeri cu gândul și inducții sentimentale*, Editura Cartea Românească, București, 1986

Mihăieș, Mircea, *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*, Ed. Amarcord, Timișoara, 1995

Mincu, Marin, *Textualism și autenticitate. Eseu despre textul poetic*, III, Editura Pontica, Constanța, 1993

Papahagi, Marian, *Cumpănă și semn*, Editura Cartea Românească, București, 1990

Articole:

Barthes, Barthes, S/z, în “Secolul 20”, nr. 8-9-10/1981

Ciocârlie, Livius, *Memorialistică și roman*, în “Caiete critice”, nr. 1- 2/ 1987

Lefter, Ion Bogdan, “Imaginea” prozatorului, în “Contrapunct”. nr. 22/ 1992.

²²“E un loc unde te poți feri de lume, fiind totuși în ea.” (Livius Ciocârlie, *Viața în paranteză*, Ed. Amarcord, Timișoara, 1995, p. 43).

²³“Jurnalul este un mod de expresie, iar autenticitatea lui trebuie situată în plan intelectual și, poate, literar.” (Livius Ciocârlie, *Memorialistică și roman*, în “Caiete critice”, nr. 1- 2/ 1987, p. 16).

²⁴Radu Petrescu, *Jurnal*, Editura Paralela 45, Pitești, 2014, p.20.